

**लोक सेवा आयोग**  
स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको  
प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रुपरेखालाई निम्न अनुसार विभाजन गरिएको छ :

भाग १

लिखित परीक्षा (Written Examination):- प्रथम चरण पूर्णाङ्क :- १००  
द्वितीय चरण पूर्णाङ्क :- १००

भाग २

अन्तिम चरण (Final Examination) :- सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्ता पूर्णाङ्क :- ४०

**परीक्षा योजना (Examination Scheme)**

१. लिखित परीक्षा :- प्रथम चरण (First Phase)

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उतीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्नसंख्या X अङ्क	समय
प्रथम	शिक्षा शास्त्र र नेपालमा शिक्षा	१००	४०	वस्तुगत: बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	१०० प्रश्न x १अङ्क	१ घण्टा १५मिनेट

२. लिखित परीक्षा :- द्वितीय चरण (Second Phase)

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उतीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्नसंख्या X अङ्क	समय
द्वितीय	सेवा सम्बन्धी	१००	४०	विषयगत (Subjective)	१०प्रश्न x १०अङ्क	३ घण्टा

**अन्तिम चरण: - सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्ता (Group Test & Interview)**

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	समय
सामूहिक परीक्षण (Group Test)	१०	समूहमा व्यक्तिगत प्रस्तुति (Individual Presentation in Group)	३०मिनेट
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०	मौखिक (Oral)	

**द्रष्टव्य :**

- यो पाठ्यक्रम योजनालाई लिखित परीक्षा (प्रथम चरण र द्वितीय चरण) तथा अन्तिम चरण (सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्ता) गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ ।
- प्रश्नपत्र नेपाली भाषामा हुनेछ ।
- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनेछ ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- परीक्षामा कुनै प्रकारको क्याल्कुलेटर (Calculator) प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- विषयगत प्रश्नका लागि तोकिएका अङ्कका हकमा एउटा लामो प्रश्न वा एउटै प्रश्नका दुई वा दुई भन्दा बढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिने छ ।

**लोक सेवा आयोग**  
स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको  
प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम

७. विषयगत प्रश्न हुने पत्रका हकमा प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरु हुनेछन् । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नहरुको उत्तर सोही खण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।
८. आयोगबाट संचालन हुने परीक्षामा परीक्षार्थीले मोबाइल वा यस्तै प्रकारका विद्युतीय उपकरण परीक्षा हलमा लैजान पाइने छैन ।
९. लिखित परीक्षामा प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रका पाठ्यक्रमका विषयवस्तु फरक फरक हुनेछ ।
१०. लिखित परीक्षामा सोधिने प्रश्न संख्या प्रथम पत्रको लागि यथासम्भव देहाय बमोजिम हुनेछ ।

प्रथम पत्रका एकाइ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
प्रश्न संख्या	14	10	8	10	10	12	10	10		16

११. प्रथम चरण (First Phase) को लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरुलाई मात्र द्वितीय चरण (Second Phase) को लिखित परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ ।
१२. द्वितीय पत्रको पाठ्यक्रमका एकाईहरुबाट सोधिने प्रश्नहरुको संख्या द्वितीय पत्रको पाठ्यक्रममा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ ।
१३. लिखित परीक्षाको प्रथम चरण (First Phase) मा प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्कको शत प्रतिशत अङ्क तथा द्वितीय चरण (Second Phase) को प्राप्ताङ्कहरु जोडि कूल अङ्कको आधारमा लिखित परीक्षाको नतिजा प्रकाशित गरिनेछ ।
१४. लिखित परीक्षामा छनौट भएका उम्मेदवारहरुलाई मात्र अन्तिम चरणको सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।
१५. लिखित परीक्षा र अन्तिम अन्तिम चरणको सामूहिक परीक्षण र अन्तर्वार्ताको कूल अङ्क योगका आधारमा अन्तिम परीक्षाफल प्रकाशित गरिनेछ ।
१७. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरु परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्भन्नु पर्दछ ।
१८. पाठ्यक्रम लागू मिति : २०७६/०२/१२

**लोक सेवा आयोग**  
**स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको**  
**प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम**  
**प्रथम पत्र :- शिक्षाशास्त्र र नेपालमा शिक्षा**

1. शिक्षाको परिचय र शिक्षाका आधुनिक प्रवृत्तिहरू
  - 1.1 शिक्षाको अर्थ, परिभाषा र स्वरूप
  - 1.2 शिक्षाको व्यक्तिगत र सामाजिक लक्ष्य तथा उद्देश्य
  - 1.3 शिक्षाका कार्यहरू: व्यक्तिगत, सामाजिक, राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय, आर्थिक र राजनैतिक कार्य
  - 1.4 शिक्षणको अर्थ र परिभाषा, शिक्षण कला अथवा विज्ञानको रूपमा, शिक्षणका नमुनाहरू (Models of teaching), शिक्षक तालिमको महत्व, शिक्षक तालिममा नवपरिवर्तन: लघुशिक्षण (Microteaching), तादात्म्यकृत शिक्षण (Simulated teaching) र समूह शिक्षण (Group teaching)
  - 1.5 शिक्षामा अनुसन्धान: अर्थ र महत्व, अनुसन्धानका प्रकारहरू: आधारभूत, प्रायोगिक र कार्य अनुसन्धान
  - 1.6 शिक्षाका आधुनिक प्रवृत्तिहरू - सबैका लागि शिक्षा, मानव अधिकार र शिक्षा, बालअधिकार र शिक्षा, विद्यालय शान्तिक्षेत्रको रूपमा, निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, शिक्षामा समान अवसर र समतामूलक पहुँच, शिक्षा र सामाजिक न्याय, आर्थिक लगानीका रूपमा शिक्षा, राष्ट्रिय एकताका लागि शिक्षा, अन्तर्राष्ट्रिय समझदारीका लागि शिक्षा
2. शिक्षाको समाजशास्त्रीय आधार
  - 2.1 समाज र समुदायको धारणा, शिक्षा र समाजविचको सम्बन्ध
  - 2.2 विद्यालय समाजको उप-प्रणालीको रूपमा
  - 2.3 सामाजिक प्रक्रियाहरू र शिक्षा
    - 2.3.1 सामाजिकीकरण (Socialization): अवधारणा, तरिकाहरू (Modes), सामाजिकीकरणमा दिग्दर्शनपन (Directedness in socialization), सामाजिकीकरणका निकायहरू (Agencies of socialization), कक्षाकोठामा सामाजिकीकरण (Socialization in the classroom)
    - 2.3.2 सामाजिक अन्तरक्रिया (Social interaction) : अर्थ, स्वरूप र कक्षाकोठामा सामाजिक अन्तरक्रिया
    - 2.3.3 सामाजिक परिवर्तन (Social change): अर्थ, सिद्धान्त र यसको शिक्षासंगको सम्बन्ध
    - 2.3.4 सामाजिक गतिशीलता (Social mobility): अर्थ, प्रकार र यसको शिक्षासंगको सम्बन्ध; सामाजिक गतिशीलता र साँस्कृतिक पछ्यौटेपन (Cultural lag)
3. शिक्षाको दार्शनिक आधार
  - 3.1 दर्शन : अर्थ, क्षेत्र र कार्यहरू
  - 3.2 शिक्षाको दर्शनका विभिन्न पक्षसँग सम्बन्ध र तिनीहरूको प्रभाव तथा कार्यान्वयन
    - 3.2.1 आदर्शवाद (Idealism), प्रकृतिवाद (Naturalism), यथार्थवाद (Realism), प्रयोजनवाद (Pragmatism) र अस्तित्ववाद (Existentialism)
    - 3.2.2 पूर्वीय दर्शन र शिक्षा
4. शिक्षण सिकाइ विधि र प्रविधिहरू
  - 4.1 शिक्षण पद्धतिको अर्थ, परिभाषा र तत्वहरू
  - 4.2 शिक्षण सिकाइ प्रविधिको अर्थ, शिक्षण र सिकाइ बीचको अन्तरसम्बन्ध, शिक्षण सिकाइमा शिक्षक, विषयविज्ञ र विद्यालय निरीक्षकको भूमिका

**लोक सेवा आयोग**  
**स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको**  
**प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम**

- 4.3 शिक्षण विधि - शिक्षण विधिहरूको परिचय/परिभाषा, विशेषताहरू, शिक्षण विधिको वर्गीकरण, पाठ्यपुस्तक र सहयोगी सामग्रीसंग शिक्षण विधिको सम्बन्ध
  - 4.4 शैक्षणिक योजना - शैक्षणिक योजनाहरू: पाठ योजना, एकाइ योजना, कार्य योजना, कार्यपात्रो, समयतालिका
  - 4.5 शैक्षिक सामग्रीको अवधारणा, प्रकार, छनौट, तयारी तथा प्रयोग
- 5. शिक्षा मनोविज्ञान**
- 5.1 शिक्षा मनोविज्ञानको अर्थ, क्षेत्र, आवश्यकता र महत्व
  - 5.2 मानव वृद्धि र विकास
    - 5.2.1 मानव वृद्धि र विकासको अवधारणा र प्रक्रिया
    - 5.2.2 मानव विकासका विशेषताहरू
    - 5.2.3 मानव विकास अध्ययन गर्नका उद्देश्य तथा महत्वहरू
    - 5.2.4 मानव विकासका अध्ययनका विधिहरू
    - 5.2.5 मानववृद्धि र विकासका चरण/तहहरू र तिनीहरूका विशेषताहरू
  - 5.3 यौन परिपक्वताको अवस्था : परिचय, यस अवस्थामा हुने परिवर्तन र यसका प्रभावहरू, चिन्ताका स्रोतहरू, खतराहरू, दुःखहरू र यसलाई हटाउने उपायहरू
  - 5.4 किशोरावस्था: परिचय, विकासात्मक कार्यहरू, शारीरिक परिवर्तन, सामाजिक-संवेगात्मक परिवर्तन, रुचिहरू र उनीहरूमा देखा पर्ने मुख्य मुख्य व्यवहारहरू
  - 5.5 यौन परिपक्वताको अवस्था र किशोरावस्थाका विद्यार्थीहरूको विकासको क्रम र यी दुवै अवस्थाको सुरक्षित विकासमा शिक्षक र अभिभावकको भूमिका
- 6. सिकाइ र यसका सिद्धान्तहरू**
- 6.1 सिकाइको परिचय: सिकाइको अर्थ र स्वरूप, सिकाइको स्वभाव, सिकाइका शैलीहरू (Styles), परिपक्वता र सिकाइ, स्व-प्रतिविम्बन र सिकाइ
  - 6.2 सिकाइ र बुद्धिमत्ता, बुद्धिमत्ताका सिद्धान्तहरू, बहु- बुद्धिमत्ता (Multiple intelligence), संवेगमा आधारित बुद्धिमत्ता (Emotional intelligence)
  - 6.3 विभिन्न सिकाइका सिद्धान्तहरूको संयन्त्र, विशेषता र शैक्षिक प्रयोजन
    - 6.3.1 शास्त्रीय सम्बन्धन (Classical Conditioning)
    - 6.3.2 कार्यपरक सम्बन्धन (Operant Conditioning)
    - 6.3.3 प्रयत्न र भूल सिकाइ (Trial & Error Learning)
    - 6.3.4 अन्तरदृष्टि सिकाइ सिद्धान्त (Insightful Learning Theory) तथा समस्या समाधान र सिर्जनात्मक सिकाइका आधारहरू
    - 6.3.5 जिन पियाजे (Jean Piaget) र लेव भिगोत्सी (Lev S.Vygotsky) का सिकाइ सिद्धान्तहरू
    - 6.3.6 ग्याग्नेको तहगत सिद्धान्तहरू (Gagne's Hierarchical Learning Theories)
    - 6.3.7 बान्दुराको सामाजिक सिकाइ सिद्धान्त (Bandura's Social Learning Theory)
  - 6.4 सिकाइमा प्रभाव पार्ने तत्वहरू
    - 6.4.1 प्रारम्भिक व्यवहार: परिचय, प्रकार र सिकाइमा भूमिका
    - 6.4.2 सिकाइको स्थानान्तरण: अवधारणा, प्रकारहरू, सिद्धान्तहरू र प्रभाव पर्ने तत्वहरू
    - 6.4.3 स्मरण र विस्मरण: स्मरणको अवधारणा, प्रकारहरू, मापन प्रक्रिया र स्मृति क्षमतामा सुधारका विधिहरू; विस्मरणको अवधारणा र कारणहरू

**लोक सेवा आयोग**  
**स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको**  
**प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम**

- 6.4.4 उत्प्रेरणा : परिचय, प्रकार र सिकाइमा प्रयोग गरिने उत्प्रेरकहरू
- 6.4.5 अभ्यास : अवधारणा, प्रकार र उपयोग
- 6.4.6 पुनर्वल : अवधारणा, प्रकार र उपयोग

**7. पाठ्यक्रमको परिचय र पाठ्यक्रम विकास**

- 7.1 पाठ्यक्रम: अवधारणा, तत्वहरू, आवश्यकता तथा पाठ्यक्रमीय लक्ष्यका स्रोतहरू (Sources of Curricular goals)
- 7.2 पाठ्यक्रमका ढाँचा (Curriculum designs):
  - 7.2.1 ढाँचा (Designs): विषय-केन्द्रित (Subject-centered), क्रियाकलाप-केन्द्रित (Activity-centered), समस्या-केन्द्रित (Problem-centered) र मुख्य पाठ्यक्रम (Core curriculum)
  - 7.2.2 सुसुप्त पाठ्यक्रम (Hidden Curriculum)
  - 7.2.3 पाठ्यक्रम विकासका नमूनाहरू (Models of curriculum development): तार्किक (Rational: Tyler and Taba), चक्रीय (Cyclical: Wheeler and Nicholls) र गतिशील (Dynamic models: Decker Walker and Malcolm Skilbeck)
- 7.3 पाठ्यक्रम निर्माण प्रक्रिया (Curriculum development process) : आवश्यकताको पहिचान (Needs identification), लक्ष्य, ध्येय र उद्देश्य निर्धारण (Determining aims, goals and objectives), विषयवस्तु र सिकाइ अनुभवको छनौट र संगठन (Selection and organization of contents and learning experiences) तथा मूल्याङ्कन (Evaluation)
- 7.4 पाठ्यक्रम निर्माणमा प्रभाव पार्ने तत्वहरू: विद्यार्थी, समकालीन समाज तथा संस्कृति, सामाजिक परिवर्तन, विषयवस्तु र यसको क्षेत्रमा भएका विकासहरू, दर्शन र मनोविज्ञान
- 7.5 पाठ्यक्रम संगठन र विकासका आधुनिक प्रवृत्तिहरू (Current trends in curriculum organization and development)

**8. मूल्याङ्कनको परिचय र प्रयोजन**

- 8.1 मापन र मूल्याङ्कन (Measurement and Evaluation)
- 8.2 मापन साधन, मूल्याङ्कनका प्रकार र मूल्याङ्कनका साधनमा हुनुपर्ने विशेषताहरू: विश्वसनीयता, वैधता, वस्तुनिष्ठता, दक्षता, व्यापकता र व्यवहारिकता
- 8.3 परीक्षणको अर्थ र प्रकार : मानक र मापदण्डमा आधारित (Norm referenced and criterion referenced), विषयगत र वस्तुगत, (Subjective and objective), प्रामाणिक र गैर-प्रामाणिक अथवा शिक्षक निर्मित (Standardized and non-standardized or teacher made)
- 8.4 परीक्षण विकास प्रक्रिया: उद्देश्य निर्धारण, विषयवस्तुको छनौट, विशिष्टीकरण तालिकाको विकास, प्रश्नहरूको लेखन, प्रश्नहरूको विश्लेषण र सम्पादन, विश्वसनीयता र वैधता निर्धारण, अन्तिम प्रश्नपत्रको निर्माण, सांस्कृतिक आधारमा परीक्षणको समायोजन परीक्षण-संचालन, परीक्षण र नतिजा विश्लेषण
- 8.5 सामान्य सांख्यिकीय विश्लेषण (Simple statistical analysis)
  - 8.5.1 तथ्यांकको संकलन, विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण
  - 8.5.2 केन्द्रीय प्रवृत्तिको मापन : मध्यमान (Mean), मध्यिका (Median) र रिट (Mode)
  - 8.5.3 तथ्यांकको तुलनात्मक स्थितिको गणना (Measures of relative position): प्रतिशताङ्क (Percentile) र प्रामाणिक प्राप्ताङ्क (Standard score)

लोक सेवा आयोग  
स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको  
प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम

8.5.4 विचरणशिलताको मापन (Measures of variability): तथ्यांकको विस्तार (Range) र  
स्तरीय भिन्नता (Standard deviation)

9. नेपालमा शिक्षा विकासको इतिहास

- 5.1 शैक्षिक इतिहास र महत्वपूर्ण शैक्षिक घटनाहरू
- 5.2 विभिन्न शिक्षा आयोग तथा शिक्षा समितिहरूका प्रतिवेदनहरू (गठन, उद्देश्य, विद्यालय शिक्षा, पाठ्यक्रम, शिक्षक र विद्यार्थी मूल्यांकन)
- 5.3 शिक्षाको क्षेत्रमा गरिएका विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय प्रयासहरू
- 5.4 चालू आवधिक योजनामा शिक्षा

10. नेपालको संविधान (भाग १ देखि ५, १३, १४, १५, १६, १७, १८, १९ र २० तथा अनुसूचीहरू)

**लोक सेवा आयोग**  
**स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको**  
**प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम**

**द्वितीय पत्र :- सेवा सम्बन्धी विषय**

**खण्ड (क) - ३० अंक**

1. शैक्षिक व्यवस्थापन र विद्यालयको व्यवस्थापन (सैद्धान्तिक अवधारणा तथा कानूनी आधारहरु)
  - 1.1 व्यवस्थापनको अवधारणा र शिक्षामा यसको प्रयोग
  - 1.2 शैक्षिक व्यवस्थापनको अवधारणा, महत्व र क्षेत्र
  - 1.3 प्रशासनिक व्यवस्थापन र शैक्षिक व्यवस्थापन- विद्यालयसंग सम्बन्धित पक्षहरु तथा कार्यहरुको व्यवस्थापन (समय, तनाव, संकट, मानव संसाधन र विद्यालय बजेट)
  - 1.4 विद्यालय, कक्षाकोठा र शिक्षामा विविधताको व्यवस्थापन
  - 1.5 शिक्षण-सिकाइको प्राविधिक पक्षको व्यवस्थापन, रणनीतिक व्यवस्थापन तथा दैनिक कार्य सञ्चालन व्यवस्थापन,
  - 1.6 नेपालमा शिक्षाको संरचनागत व्यवस्था (साक्षरता र निरन्तर शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा, विद्यालय शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिम, तथा उच्च शिक्षा)
  - 1.7 सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय स्थापनाका आधारहरु तथा व्यवस्थापन एवं यिनीहरुको व्यवस्थापनमा शिक्षा निकायको भूमिका
  - 1.8 विद्यालयको स्थापना सम्बन्धमा विभिन्न तहको भूमिका (संघ, प्रदेश, स्थानीय तहको नीति निर्माण र स्तर निर्धारण, स्रोत परिचालन, अनुमति तथा दैनिक कार्यसञ्चालनको व्यवस्थापनमा भूमिका)
2. पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीको व्यवस्थापन (सैद्धान्तिक अवधारणा तथा कानूनी आधारहरु)
  - 2.1 विद्यालय पाठ्यक्रम विकासका आधारहरु (विद्यार्थीका आवश्यकता, सामाजिक आवश्यकता, सिकाई पद्धतिको विकास, प्रविधिको विकास र प्रविधिसम्म पहुँच)
  - 2.2 नेपालमा विद्यालय पाठ्यक्रम (राष्ट्रिय र तहगत उद्देश्य, तहगत रूपमा रहेको विषयगत पाठ्यभार, तहगत रूपमा विषयगत वा ज्ञान र सिपका आधारमा दिइएको भार)
  - 2.3 नेपालमा पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री विकासमा विभिन्न तह र निकायको भूमिका
3. विद्यार्थी व्यवस्थापन र विद्यार्थी सिकाई (सैद्धान्तिक अवधारणा तथा कानूनी आधारहरु)
  - 3.1 विद्यार्थी भर्ना र समूह विभाजनका आधारहरु
  - 3.2 विद्यार्थी सिकाईका लागि प्रभावकारीकक्षा कोठा व्यवस्थापन : अवधारण, महत्व, उद्देश्यसंग सम्बन्ध र कार्य क्षेत्र
  - 3.3 व्यवस्थापनको वार्षिक कार्य योजनानिर्माण र प्रयोग
  - 3.4 मनोवैज्ञानिक वातावरणको व्यवस्थापन
  - 3.5 शिक्षण सिकाईको व्यवस्थापन
  - 3.6 आंकलन (Assessment), अभिलेख र प्रतिवेदनको व्यवस्थापन
  - 3.7 विद्यार्थीको नेतृत्व विकासमा विद्यालयको भूमिका: विद्यालयमा प्रजातान्त्रिक अभ्यासको अवसर, नेतृत्व लिने अवसर, बहु-प्रतिभाको खोजि, चिनारी र विकासको अवसर

**खण्ड (ख) - २० अंक**

4. निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण अवधारणा
  - 4.1 अर्थ, परिभाषा, उद्देश्य र सिद्धान्तहरु
  - 4.2 महत्व र कार्यहरु
  - 4.3 प्रकारहरु र तिनीहरुको चक्र (Cycle)
  - 4.4 नविनतम चिन्तन र अभ्यासहरु

**लोक सेवा आयोग**  
**स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको**  
**प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम**

5. विद्यालय निरीक्षणको प्रक्रिया तथा निरीक्षकको कार्य तथा गुणहरु
  - 5.1 विद्यालय निरीक्षणको लागि योजना, कक्षा अवलोकन, तथा निर्देशन
  - 5.2 निरीक्षणका प्रविधिहरु, संचार र छलफलका तरिकाहरु
  - 5.3 निरीक्षण कार्य मानवीय आन्तरिक क्षमता प्रस्फुटनका रूपमा
  - 5.4 निरीक्षकको व्यक्तिगत, पेशागता र सामाजिक मनोवैज्ञानिक गुणहरु
  - 5.5 निरीक्षण कार्य - नेतृत्व प्रदान, निरीक्षण कार्यक्रम निर्माण, कार्यशाला र सम्मेलनको आयोजना र कार्यान्वयन
  - 5.6 कक्षा अवलोकनको रणनीति, अवलोकन फारम, साधन र प्रविधिको निर्माण र प्रयोग
  - 5.7 कक्षा कोठा भित्रको अन्तरक्रियाको अवधारण, फाइदा र सही प्रयोग
  - 5.8 शिक्षण-सिकाइका योजनाहरु
  - 5.9 अनौपचारिक तथा विशेष शिक्षाका कक्षाहरुको निरीक्षण

**खण्ड (ग) - ३० अंक**

6. नेपालमा शैक्षिक निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण
  - 6.1 नेपालमा शैक्षिक निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षणको इतिहास
  - 6.2 २००७ भन्दा पहिलेको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण प्रणाली
  - 6.3 २००७ पछि विकसित भएका निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण प्रविधि
  - 6.4 २०२८ पछि हालसम्म विकसित निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण प्रणाली
  - 6.5 नेपालमा निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षणको व्यावहारिक नमूनाहरु (Project and Non Project Models): सेती परियोजना, प्राथमिक शिक्षा परियोजना र आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना
  - 6.6 नेपालमा निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षणको चुनौती तथा समाधानका उपायहरु
7. नेपालमा शिक्षाको विकास र निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण का सम्बन्धमा भएका प्रयासहरु र कानूनी व्यवस्था
  - 7.1 राणा शासनकालमा भएका प्रयासहरु
  - 7.2 राणा शासन पछि विकसित शैक्षिक अवस्थाहरु
  - 7.3 विभिन्न आयोग तथा योजनाहरुमा विद्यालय शिक्षा, पाठ्यक्रम, शिक्षक र विद्यार्थी मूल्यांकन सम्बन्धी सुझावहरु
    - 7.3.1 नेपाल राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोगको प्रतिवेदन, २०११
    - 7.3.2 राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना, २०२८
    - 7.3.3 राष्ट्रिय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन, २०४९
  - 7.4 चालु आवधिक योजनामा शिक्षा विकास योजनाहरु
  - 7.5 संघीय संरचनाका शिक्षा सम्बन्धी कानूनहरु
  - 7.6 स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था
8. शैक्षिक निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षणमा शिक्षाका निकायहरुको भूमिका र कर्तव्य
  - 8.1 संघीय सरकारका शिक्षासम्बन्धी निकायहरु
  - 8.2 प्रदेश सरकारका शिक्षासम्बन्धी निकायहरु
  - 8.3 शिक्षासँग सम्बन्धित स्वसाशित संस्थाहरु
  - 8.4 पालिकास्तरीय प्रावधान
  - 8.5 विद्यालय स्तरीय प्रावधान

**लोक सेवा आयोग**  
**स्थानीय तह अन्तर्गतका प्राविधिक तर्फ शिक्षा सेवा, शिक्षा प्रशासन समूह, छैठौं तह, अधिकृत पदको**  
**प्रतियोगितात्मक परीक्षाको लागि पाठ्यक्रम**

**खण्ड (घ) - २० अंक**

9. शैक्षिक योजना
- 9.1 शैक्षिक योजनाको अवधारणा -अर्थ र उद्देश्य, शैक्षिक योजनामा ध्यान दिनुपर्ने (Considering) पक्षहरू (आर्थिक, सामाजिक तथा राजनैतिक), योजना निर्माणमा वैकल्पिक पहुँच, शिक्षा योजना देश विकास तथा शैक्षिक सुधारको लागि
- 10.1 शैक्षिक योजना निर्माणका प्रक्रियाहरू - (आवश्यकताको पहिचान, उद्देश्य निर्माण, नीति निर्माण, प्राथमिकता निर्धारण, संभाव्यता अध्ययन र शिक्षा योजना निर्माण)
- 10.2 शिक्षा योजना निर्माण, कार्यान्वयन, मूल्यांकन र सुधार
- 10.3 शैक्षिक विकेन्द्रिकरण: अवधारण, प्रकार, हालको अवस्था समस्या र चुनौतीहरू
10. अनुगमन तथा मूल्यांकन
- 10.4 अनुगमन तथा मूल्यांकनको अवधारणा - अर्थ र उद्देश्य, प्रयोग
- 10.5 अनुगमन तथा मूल्यांकनको ऐतिहासिक विकासक्रम
- 10.6 शैक्षिक सूचकहरूको निर्णय प्रकृत्यामा प्रयोग
- 10.7 विद्यालयका कार्यहरूको अनुगमन तथा मूल्यांकन
- 10.8 आयोजना तथा परियोजनाको अनुगमन र मूल्यांकन
- 10.9 अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रतिवेदन तयारी